

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ק"א עמוד א'

בגמ', אותם בני אדם שקידשו בביהכנ"ס, אמר רב ידי יין לא יצאו, ידי קידוש יצאו. ושמואל אמר: אף ידי קידוש לא יצאו וכו' ושמואל למה לי לקדושי בני כנישתא, לאפוקי אורחים ידי חובתן, דאכלו ושתו וגוו בני כנישתא.

א. ודייק **הצל"ח** (ק: ד"ה בני אדם) דמלשון "שקידשו" משמע שהוא רק בדיעבד, ולכאורה לרב אי דלא בעי קידוש במקום סעודה, אמאי הוא רק בדיעבד. ומחדש, דאף לרב לכתחילה בעי קידוש במקום סעודה. וא"כ יש להבין מה פריך בגמ' אח"כ, ולרב למה לי קידושי בביתה, ומשני להוציא את בניו ובני ביתו, ואי לרב לכתחילה בעי קידוש במקום סעודה, א"כ לכתחילה עדיף שלא יצא בקידוש דבית הכנסת, אלא בביתו במקום קביעת הסעודה. ומבאר הצ"ח, דמעיקרא לא ס"ד הגמ' זה דלרב בעי לכתחילה קידוש במקום סעודה. אמנם כתב, דאין לפרש דהבידיעבד אצל רב, קאי על ידי יין לא יצאו אפילו בדיעבד, דהיה יכול לומר מקדשים בבית הכנסת וידי יין לא יצאו.

אמנם **השפת אמת** (שם ד"ה אותם בני"א) רוח אחרת היתה עמו, והוא מחדש דרב מיירי על ליל פסח, וה"ק, אף שקידוש במקום סעודה, אך בליל פסח מודה רב, דתקנת חכמים היתה לשתות ד' כוסות דרך חרות במקום הסעודה, וכיון דידי יין לא יצאו, דשינוי מקום מחייבו בברכה שנית, אף ידי קידוש אינו לכתחילה שישתה כוס ראשון בבית הכנסת. ורבי יוחנן להלן, שסובר דאף ידי יין יצאו, קסבר, דכיון שאינו צריך שוב לברך בפה"ג בשינוי מקום, לכך שתיית כוס ראשון בבית הכנסת, חשיבי ככוס ראשון. וכתב, דלכך בא פלוגתא זו בפרקין דערבי פסחים, דבדיני הסדר מיירי.

וכעני בפתח יש לי להעיר, דמלבד מה שקשה על פירושו כמו מה שהצל"ח הקשה על עצמו, דמה פריך בגמ' ולרב למה לי לקדושי וכו', ולהשפ"א, הלא צריך לצאת הד' כוסות לכתחילה במקום סעודה. יהיה אף קשה על פירושו, תירוץ הגמ', לאפוקי בניו ובני ביתו, והלא בליל פסח קאמר בגמ' להלן (ק"ה): דאף לנשים וקטנים יש כוס בפני עצמם ולמה ליה להוציאם. וכן מה דקאמר לשמואל, דהקידוש הוא להוציא העניים שאוכלים ושותים בני כנישתא, ואין להם יין לעצמם כדפי' **מהר"ם חלאווא**, ואף כתב דאין צריך להטעימם. ואי בליל פסח מיירי, והלא שנינו ואפילו עני שבישראל לא יפחת לו מארבע כוסות, והיינו שגבאי צדקה מחוייבין בכך, ואם לאו הוא מחוייב למכור כסותו בשביל זה, כדפי' **רשב"ם** במשנה. ועוד, דהא הראשונים (עי' תוד"ה דאכלו ושתו, ותוס' ר"ה, מרדכי תרי"א, ורא"ש סי' ב', והמאירי) מקשים היאך הותר לאכול ולשתות בביהכנ"ס, וכ"א מיישב באפן אחר [או שבנו על תנאי, או בחדרים הסמוכים, או בתלמידי חכמים וכו'], אך גבי אכילה של מצוה פשוט דשרי (עי' בתוס' שם), ואכילת מצה ומרור וד' כוסות מצוה הם, וצ"ע.

ב. והנה, בגמ' פריך לשמואל דהלכה כמותו דקידוש בעי סעודה בדווקא, למה מקדשין בבית הכנסת, ומשני להוציא את האורחים י"ה. והיכא שאין אורחים, ועדיין מקדשים כדנפסק בשו"ע (רס"ט, א) והיכא עבדינן שלא יהיה ברכת המקדש לבטלה, כבר כתבנו בארוכה לעיל (דף פ"ח ע"א אות ד-ה), בדברי **התוס'** (ד"ה שה לבית אבות) שכתבו דמדין חינוך מאכילין לקטן קרבן פסח אף שאינו למנוייו, עיי"ש. ולכאורה אף לרב יש להקשות כן, דאי בעי לקדש שוב בביתו להוציא בניו וב"ב, למה לי לקדושי בני כנישתא, דאכתי עדיין לא ידע המקשן התירוץ שיש אורחים שחייבים להוציאם, דהרי הקשה על שמואל. וכתבו **התוס'** (ד"ה ולשמואל) "לרב צריך לקדושי בני כנישתא להוציא כל אותם שאין להם בני בית שלא יצטרכו לקדש בביתם".

השפת אמת (ד"ה ולשמואל וכו') כתב: "לולי דברי התוס' נ"ל דלרב ל"ק, די"ל דמקדש בביהכנ"ס בציבור משום ברוב עם הדרת מלך [הערת הגרי"מ בידרמן הי"ד: והא עדיף טפי מלקדש כ"א לעצמו כדאמרי ב"ה בברכות (נ"ג). גבי ברכת האור במו"ש]. ואף על גב דאח"כ מקדש בביתו מ"מ כיון דשם קידוש עליו הוי הידור, אבל לשמואל דלאו קידוש הוא כלל לא הוי הידור", ע"כ.

ולפירושו הג"ל (באות א') דרב מיירי בליל פסח, צ"ל דההידור של מקדש בציבור, הוא יותר מההידור שיהיה הארבע כוסות במקום הסעודה, דהלא מי שאין לו בניו וב"ב, לא יקדש שוב בביתו, דקאמר רב שמקדש שנית רק להוציא בניו וב"ב. ואף מי שמקדש שוב להוציא בניו וב"ב, ונראה כמוסיף על הכוסות, אך אכתי, ההידור שיקדש ברוב עם, הוא גדול יותר ממוסיף על הכוסות, והוא פלאי. ולפי"ז אין מקום לראיית הגרי"מ בידרמן מברכת האור בבית הכנסת שהוא ברוב עם כדאמרו שם בגמ', דשם אין מניעה אחרת שבגללה נמנע מלעשות ברכת האור ברוב עם, אבל הכא היה סיבה שלא לעשות כן, או משום הידור שיהיו הד' כוסות במקום הסעודה, או שלא יראה כמוסיף על הכוסות, ועכ"ז קאמר רב שיקדשו בבית הכנסת, והוא חידוש גדול יותר, וליכא ראייה מברכת האור, ודו"ק.

בגמ', רב הונא קדיש ואיתעקרא ליה שרגא, ועיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה דהוה שרגא, וקדיש וטעים מידי. אלמא קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה.

ג. ובפשט קשה מאוד, כדהקשה **הצל"ח** (ד"ה ואף ר"ה), דבירושלמי מבואר דהיכא שלא התנה שהקידוש במקום אחד יועיל במקום אחר, אף לרב ידי קידוש לא יצא, ורב הונא היה כוונתו לאכול בביתו, ולא משמע שהתנה מראש שלא ידע שיכבה הנר, וא"כ מהיכי תיתי דסובר כשמואל, דבהכי אף לרב בעי לקדש שוב, (עי' לעיל ק: בסוף התוד"ה ידי קידוש יצאו), והצל"ח דן לכאן ולכאן, אך למעשה לא מיישב זאת, דלא רוצה לעשות פלוגתא בין הבבלי לירושלמי בזה.

ולענ"ד י"ל, ע"פ מה שכתב הצל"ח לעיל (הובא באות א') דאף לרב לכתחילה בעי קידוש במקום סעודה, ולכך הקידוש בביהכנ"ס הוא דיעבד ע"ש. ולכאורה מהיכי תיתי כן לומר לרב, רק אולי זהו הביאור בירושלמי, דאף לרב בעי שהקידוש יהיה במקום הסעודה, וכיון שבית הכנסת אינו מקום הסעודה בעי

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ביהמ"ד דקה

דרכי יצחק

St. Thomasstraat 26 2018 Antwerpen

שפיקוב

עכ"פ שיכוון שקידושו והכא, יהיה על סעודתו הנתם, אך רב הונא הלא קידש במקום הסעודה על דעת ודאי לאכול שם הסעודה, ורק עדיין לא התחיל סעודתו, וא"כ לרב היה קידוש מעליא ולכתחילה, דלא בעי רב שאף יאכל סעודתו, דא"כ במה פליג עם שמואל, וכיון דרב הונא אף שקידש במקום הסעודה, אך רק לא התחיל לאכול דאיעקרא ליה שרגא, וכשזיל לבי גנניה דבריה, קידש שוב במקום שאוכל שם, על כרחך דכשמואל ס"ל דאין קידוש אלא במקום אכילת הסעודה.

ואף שהירושלמי (סוכה פ"ד ה"ה) מיירי באופן שקידש בביתו והלך לאכול בסוכתו, דאף לרב צריך לקדש אם לא התנה על זה, אכתי י"ל דבשעת הקידוש לא היה ודאי שיאכל שם, דאם יפסיקו הגשמים או כבר לא יהיה מצטער הלא ידע בשעת הקידוש שירצה לצאת לאכול בסוכתו, ולכך בעי תנאי, אך היכא שלא היה לו ספק בשעת הקידוש שהכא הוא מקום סעודתו, י"ל דלרב שפיר דמי, ורק לשמואל לא יצא יד"ח קידוש דסוף כל סוף הוא אינו מקום אכילתו, ודו"ק.

ד. וראיתי קושיא מחכימה בשו"ת **יביע אומר** (ח"א יו"ד סי' כ"א, אות א'), דאחר שרב הונא ידע שכשילך לבית בנו, יקדש ויברך שנית על היין, וא"כ קידושו הראשון יהיה לבטלה, **אמאי לא נטל ידיו בחשכה** לאכול כזית פת לקביעות סעודה במקום הקידוש, והיה מתנה שימשיך סעודתו בבית בנו, ובכך היה אף קידושו הראשון במקום סעודה, ואינו צריך לקדש שנית.

וכתב, דהוא עוד ראייה ל**ש"י הריטב"א** (חולין ק"ו: ד"ה אמר רב) שכתב וז"ל: "הנוטל ידיו לאכילה ובירך ענט"י, ואח"כ נמלך ולא אכל, אין בכך כלום, ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת הנטילה שעליה הוא מברך, והיה **שעתא דעתו היה לאכול**. וכן דנתי לפני מורי נר"ו והודה לדברי", עכ"ל. ועל כן כיון שרב הונא היה בשעת קידושו בדעתו לאכול, אף שלאחר מכן נמלך שלא לאכול שם, כיון דאיעקרא ליה שרגא, אין הקידוש הראשון ברכה לבטלה, ואין צריך להכריח עצמו לאכול להציל הברכה הראשונה, עכתו"ד, עשו"ש דמקשה ומתריך אי קידוש דומה לנט"י, או לאו.

ה. ואף שהוא באמת המצאה חריפה, להשוות ש"י הריטב"א למעשה דרב הונא, אך לכאורה ליכא לקושייתו מעיקרא. דהלא להלן במעשה דרבה שאמר לאביי, שיטעמו פת אחר ששמעו קידוש ממנו, כי אולי עד שיבואו לאכסנייא שלהם יכבה הנר, ולא יוכלו לקדש ולאכול. תמהו **התוס'** (ד"ה ובקידושא דהכא לא נפקיתו) דאכתי כשיבואו לביתם, לא יהיה להם נר לסעודה, וכתבו וז"ל: "ומה שלא היה מקפיד על סעודת שבת שלא לאכול בלא נר כדפי' בקונטרס, היינו משום שיוכלו לעשות למחר שלש סעודות, או שמא יוכלו לאכול במקום שיש שם נר ואין יין". ומשמע, דלא עלה על דעתם שיוכלו לאכול במקום חשיכה סעודתם.

והוא כדאי' בשבת (ב"ה:) "הדלקת נר בשבת חובה", וכתב שם **רש"י** (ד"ה חובה) "כבוד שבת הוא, דאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין ימא כדאמרינן ביומא", ולא שאין סעודה חשובה מלשון חשיבות, אלא חשובה מלשון נחשבת, דבמקום חושך אינה יכול לאכול סעודתו. דהלא רש"י מציין לגמ' ביומא (ע"ה:) דשם אי' "והאמר אביי מאן דאית ליה סעודתא **לא לאכליה אלא ביממא**, כעין יממא קא אמרינן", ואילו זה אינו כעין יממא אינו יכול לאכול סעודתו שם **ע"י מגן אברהם** (סי' רע"ג סוף סקט"ו) שמסתפק מאוד אי מצטער הרבה יהיה לו היתר לאכול הסעודה בחצר שלא במקום הנר. והוסיף עליו **המשנ"ב** (סי' רס"ג סקל"ט) דאף שעדיין יש אור בחוץ והוא מבעוד יום, יאכל הסעודה במקום הנרות, ורק במצטער הרבה הקילין]. וא"כ מה יועיל רב הונא שיאכל כזית פת, הלא אין זה יחשב לסעודה שעליה צריך לקבוע קידוש, והוא **אכילת ארעי**, והלא הוא סובר דאין קידוש אלא במקום סעודה, ואכילת ארעי לא שמה סעודה, ובמילא יצטרך לקדש שנית, ואדרבא ברכת ענט"י והמוציא שלו כעת בחשיכה יהיה שלא לצורך וקרובים להיות לבטלה [דאינו נהנה מזה], דיצטרך לברכם שוב בבית בנו, ודו"ק.

בגמ', והאמר אביי כל מיילי דמר הוה עביד כרב, לבר מהני תלת דעביד כשמואל, מתירין מבגד לבגד וכו'.

ו. כתבו **התוס'** (ד"ה מתירין מבגד לבגד) "ואע"ג דשמואל אית ליה ב' התכלת (מנחות מ"א). כלי קופסא חייבין בציצית, מודה אם אין ציצית לכל בגדיו שיתיר ציצית מבגד שמצניעו, ליתן בכגד שרוצה ללבוש ותהא המצוה עליו". אמנם **רש"י** בשבת (ב"ב ד"ה מתירין) פירש: "להטיל ציצית מטלית ישן לטלית חדש". וכ"כ **המאירי** שם.

ומה שלא פירשו כן התוס', הוא ע"פ מה שהקדים **הריטב"א** (שם ד"ה רב אמר) קודם שהקשה את קו' התוס' בסוגיין, וז"ל: "ופירש מורי הרב ז"ל בשם רבו רבינו הגדול ז"ל דהיינו כשרוצה בקיומו של טלית ובציציותיה בהא הוה חייש רב, אבל כשאינו רוצה בקיומו להתעטף כלל בראשונה, או שאין הציציות ראויים לה כבר, **דכולי עלמא שרי ליטלם ואפי' לדברים של חול**, דהא קי"ל (מגילה ב"ו:) דתשמישי מצוה נזרקים. **וקשיא לי לשמואל** דשרי להתיר מבגד לבגד, דהא סבירא ליה בפרק הקומץ (מנחות מ"א). דציצית חובת מנא, וכלי קופסא חייבים בציצית, וא"כ למה מתיר ליטול מצוה זו וליתנה בטלית אחרת. ויש לי לומר דאפי' לדידיה מצוה טפי בטלית שהוא רוצה ללבוש, וכיון שכן כשר הדבר ליטלם מכאן וליתנם בטלית אחרת שרוצה ללבוש וליכא משום בזוי מצוה", עכ"ל.

ז. וא"כ לרש"י ולמאירי דמיירי בטלית ישן, מדוע רק להתיר מבגד לבגד שרי, ולהתיר מבגד סתם יהיה אסור, והלא במילא טלית ישן הוא. וכתב המאירי, דכיון שלא נפסל לא פקע ממנו שם הציצית, ורק לדחותו מחמת בגד חדש שרי, אך להעביר ממנו מצוותו בידים לא התיר שמואל, דזהו בזיון. ומשמע דנחלקו עם הריטב"א אי שייך בזה בזיון מצוה, אף שאינו משתמש באותו בגד יותר.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ביהמ"ד דקה

דרכי יצחק

St. Thomasstraat 26 2018 Antwerpen

שפיקוב

וע"י בטורי זהב (א"ח סי' כ"א סק"א), מה שהאריך גבי ביזוי מצוה בציצית ישנה, ותמה הט"ז על הבית יוסף שתמה על הטור על מה שתמה על השאלות דקאמר שאיכא ביזוי מצוה בציצית ישנה, והטור תמה עליו דלא דומה לראיה שהביא מכיוון הדם ברגלו שהוא ממש בזיון. ותמה הב"י על הטור, דהלא השאלות אף הביא ראיה מאכילת אתרוג ולהריח בהדסים דהם ביזוי מצוה. והצדיק הט"ז את תמיהת הטור, דשם יש אף איסור מוקצה, וליכא ראיה לביזוי מצוה גרידא, ולכך הסיק הט"ז את העולה מדברי הטור דליכא בזוי מצוה בציצית, ורק שהטור מחמת ענוותנותו שלא לחלוק על השאלות, כתב דאיכא בזיון מצוה, אך באמת לא ס"ל הכי.

ולכאורה לפי דברינו הנ"ל, והעולה משי' רש"י ע"פ פירוש המאירי הנ"ל בשבת, נמי משמע כשהשאלות דאיכא ביזוי מצוה בציצית ישנה. [שו"ר עתה דכיוונתי בס"ד לדברי הקרן אורה (מנחות מ"א: ד"ה מתירין מבגד לבגד) דכתב דשי' רש"י בשבת הוא כשי' השאלות. אך לא הזכיר שם הט"ז, וכמובן לא את המאירי שעדיין לא היה בזמנו]. עיי"ש, ודו"ק.

בגמ', כחומרי דרב הוה עביד, כקולי דרב לא הוה עביד.

ח. כתב הרשב"ם (ד"ה והלכה בר"ש בגריה) "ומשני כחומרי דרב עביד בר מהני תלת דעביד כשמואל לקולא וכגון קידוש דקולי דרב לא עביד, ואע"ג דתניא (עירובין ו:) העושה כחומרי ב"ש כקוליהון וכחומריהון כו', הא קי"ל הני מילי היכא דסתרן אהדדי כגון כמה חסרון בשדרה כו' ואמר שמואל וכן לטריפה דחומרא דהתם קולא הוא הכא, וקולא דהתם חומרא הוא הכא".

והנה התוס' (עירובין צ"ג: ד"ה לא תימא) הקשו, דקאמר שם אביי בשם רבה, גבי עירב דרך הפתח או דרך החלון ונסתם בשבת, וקאמר רבה כשמואל דשבת כיון שהותרה הותרה, והוי קולי דשמואל ופסק רבה כוותיה. ותירצו התוס': "יש לומר הא דעביד כחומרי דרב היינו בעלמא לבד מעירוב ואבל דהלכה כדברי המיקל בהם. או שמא כיון דזימנין הך קולא הוויא חומרא, כגון דנאסר במקצת שבת דמהאי טעמא נאסר לכל השבת, לא חשיב ליה מחומרי דרב, דלרב לית ליה הוואיל והותרה הותרה, ולית ליה נמי הוואיל ונאסר נאסר". עיי"ש.

ובמנחות (שם תוד"ה כל מילי) הקשו התוס', דרב ושמואל פליגי במוקצה מחמת מיאוס (שבת קנ"ז:), ורבה פסק לקולא כשמואל (שבת מ"ו:), ותוס' מתרץ בדוחק, ומסיימים דבריהם "וצריך עיון".

וכתב שם השפת אמת (ד"ה והא דבה שרי כו') ביאור מחודש, דאולי מה שרבה החמיר כרב, היה רק לעצמו דעביד ככל חומרי דרב, אך לאחרים היה מיקל לפעמים כשמואל, ובכך רוצה ליישב קושיית התוס' במנחות, וחתנו הגרי"מ בידרמן הי"ד הוסיף דכוונתו אף לתרץ קושיית התוס' הנ"ל בעירובין, עיי"ש.

ט. אמנם לפי זה צ"ל דאף כשהחמיר כשמואל, היה זה לעצמו, ולאחרים היה יכול להורות להקל כרב, דמה הסברא לחלק ביניהם [וביותר ע"פ מה שתמה הריטב"א בשבת (שם) דהא קי"ל הלכתא כרב באיסורי, אז למה רבה נהג לחומרא כשמואל, ולהשפ"א י"ל דהיה זה רק לעצמו ולא לאחרים, א"כ אין לחלק בין הנהיג עצמו כחומרא דרב, או הנהיג עצמו כחומרות דשמואל, ולאחרים היה מורה להקל], וא"כ לאחרים בוודאי לא היה צריך להורות כן, ובסוגיין משמע, דלא רק לעצמו החמיר כשמואל גבי קידוש במקום סעודה, אלא אף לאחרים הורה כן להחמיר, ומשמע דחומרותיו לא היו רק לעצמו.

ואמנם שהיה אפשר לדחוק ולתרץ, דהכא בקידוש במקום סעודה, לא היה זה חומרה דרבה מדעתו, אלא שרב הונא כבר פסק כשמואל, וכחד תירוצא דתוס' במנחות הנ"ל, דאיכא עוד אמוראי דקיימא כשמואל [ואף שם מזכירים התוס' את רב הונא], אמנם שהתם מיירי התוס' לקולא, והכא הוא לחומרא. ולכך הכא אף לתלמידיו הורה כן. ומה דלא משני הכא בגמ', דהחמיר הכא מחמת שי' רב הונא, ולא רק כשמואל. איכא למימר, דאביי ידע דרבה הנהיג חומרא זאת בעצמו, אף כשלא ידע עדיין שרב הונא פסק כשמואל, אך להשפ"א נאמר, דלתלמידיו הורה להחמיר, רק כשנודע לו שאף רב הונא פסק כנגד רב. אך ע"פ דברי השפת אמת בסוגיין (ד"ה בגמ' כחומרי דרב) לא יעלה יפה ביאור זה, דאיהו מכריח דרבה לא סבר לה לגמרי כשמואל, אלא רק כחומרת שמואל, אך לגבי לעשות קידוש במקום אחר, דלשמואל שרי ולרב אסור, החמיר כרב, דהוא נקט ככל החומרות. וא"כ לא היה ברורה לו הלכה בזה [ונדכתב השפ"א בפירוש, וחולק על תוס' שכתבו שרבה הוא אחד מחבורת שיטת שמואל, דלכך פסוקים כשמואל], ומדוע החמיר אף לאחרים, והלא כתב השפ"א דרק לעצמו היה נוהג חומרות, ולא בהכרח שהורה כן לאחרים, ולכך אכתי צ"ע.

י. ועוד, דאף די"ל דתירוץ השפת אמת הוא על קו' התוס' במנחות הנ"ל, אך מה שרצה חתנו הגרי"מ ב"ה הי"ד להעמיסו אף על התוס' בעירובין, זה אינו, דשם לכאורה מוכח להיפך מדברי השפת אמת, ואציעה הסוגיא בעירובין: "בעי רב הושעיא, דיורין הבאין בשבת מהו שיאסרו. אמר רב חסדא, תא שמע, חצר גדולה שנפרצה לקטנה, הגדולה מותרת והקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה. אמר רבה אימר מבעוד יום נפרצה. אמר ליה אביי, לא תימא מר אימר, אלא ודאי מבעוד יום נפרצה, דהא מר הוא דאמר בעי מיניה מרב הונא, ובעי מיניה מרב יהודה עירב דרך הפתח ונסתם הפתח, עירב דרך חלון ונסתם החלון מהו, ואמר לי, שבת כיון שהותרה הותרה".

והנה, לפי חילוקי של השפת אמת, דרבה לעצמו היה מחמיר כרב, ולאחרים היה מיקל כשמואל, מה פריך אביי על רבה "לא תימא מר אימר, אלא ודאי" ומקשה עליו מוכח הוראתו לרב יהודה דשבת כיון שהותרה הותרה, דיש לחלק בין מה שהורה לאחרים להקל כשמואל, ולעצמו שהיה מחמיר כרב אמר "אימר" דהיה חושש לעצמו עדיין לשיטת רב, דלא ס"ל שבת כיון שהותרה הותרה.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ק"א עמוד ב'

בגמ', הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך, ל"א אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן, אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן אין צריך לברך, מ"ט לקיבעא קמא הדר.

יא]. ועי' בתוס' (סוף ד"ה אלא) דשינוי מקום הוא אפילו באותו בית, מחדר לחדר. והג"ר יחזקאל ראטה שליט"א גאב"ד קארלסבורג זן בשו"ת עמק התשובה (ח"ה סימן כ"ז) גבי שבת ערב פסח, דנהגו רבים לקדש ולאכול פת חמץ בירכתי הבית, ואחר מנערים בגדיהם ורוחצים פניהם וידיהם, ואוכלים סעודה בכלי הפסח, והנה מאחר שמושכים ידיהם מן הפת, וקובעים עצמם בשינוי מקום לאכול בשר ודגים וכדומה, האם צריכים לברך ברכת המזון על הפת, ולברך ברכה ראשונה על הבשר ודגים, אף על פי שהם דברים הבאים מחמת הסעודה, כמבואר בשו"ע (או"ח קע"ז ס"ב) "היו מושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכול פירות, ולשתות כל מה שמביאים אז לפניהם, בין דברים שבאים מחמת סעודה [ונזו] טעונים ברכה בין לפנייהם ובין לאחריהם.

וכתב שיש לחלק, דבסימן קע"ז מירי שאכל כבר לשבעו, וברצון עצמו מסתלק מהפת ומעיקר סעודתו, אלא שבסוף הסעודה מביאים פירות ומשקין. משא"כ בשבת ערב פסח שעדיין לא אכל לשבע נפשו, וממשיך לאכול את עיקר סעודתו, אלא שהוא אנוס, מחמת חשש חמץ לשנות מקומו, ואילו לא היה חייב לעבור מחמת החמץ, היה ממשיך סעודתו במקומו הראשון, והו"ל כמו נשבר השלחן, או שהוצרכו לקחתו, דלא נחשב סילוק, אף שהוצרכו להביא לפניו שלחן אחר, כיון שעדיין לא אכל את עיקר סעודת השבת, וסעודת השבת קובעת, ובדאי עדיין שם עיקר סעודה עליו כשממשיך לאכול במקום הרוואה את מקומו הראשון. ומביא ראיה, מהא דאי' (עירובין ע"ג): בני בי רב דאכלי נהמא בבאגא, ואתי ובייתי בני רב, משחינן התחום שלהם מבי רב, דאנן סהדי דאי מייתי להו ריפתא לבי רב ניהא להו טפי, ולכן נחשבים כאילו אוכלים שם. והכי נמי אנן סהדי אם היה באפשרותם, היו אוכלים פת במקום שאוכלים מאכלי פסח. ולכן נחשב כאילו אכל שם פת דהא רואה המקום, עכתו"ד.

ויש להביא ראיה לשיטתו, מתוס' רבינו יהודה החסיד (ברכות מ"א: ד"ה לאחר), וז"ל: "ומ"מ פת פוטרת ברכת שהכל מאכילת פסח כדפריש' לעיל, אע"פ שאוכלים אותו בלא פת לרבנן דלית להו כריכה כהלל, כל מה שנאכל בלא פת אינו אלא מחמת המצוה, ולא מחמת שקצים בפת ומושכין ידיהן ממנה", עכ"ל. והיינו שאין צריך לברך שהכול על אכילת בשר קרבן הפסח אף שמשך ידיו מהמצוה, משום שלא משך מהפת בגלל שקץ ממנו, אלא בגלל שאסור לאכול לרבנן, ואף שהתם מירי בלא שינוי מקום, אך עכ"פ חזינן החילוק בין מושך ידיו מהפת כשאכל לשבעו, לבין מושך ידיו מהפת היכא שאנוס אחר רמיא עליה, ודו"ק.

יב]. אמנם, כל דבריו הוא רק אי אמרינן דמחדר לחדר הוי שינוי מקום בוודאי, אך יעויין במשנה ברורה (הקדמה לסי' קע"ח) ובביאור הלכה (שם ד"ה בבית אחד) שמסתפק בזה, ולכך כתב בסוף דבריו, דמידי ספק לא נפקא וספק ברכות להקל, עיי"ש. ועוד, דאף לשיטתו דיש לחשוש לשינוי מקום, אם יחזור אחרי הסעודה למקום הקידוש והנטילת ידים, ושם יאכלו עוד כזית פת, ויברכו ברכת המזון, בוודאי הוא לכתחילה לכו"ע, וכמו שכתבו התוס' הנ"ל בסוג' (ד"ה אלא) "אם הלך באמצע סעודה למקום אחר, יכול לשתות יין או מים בלא ברכה, דכיון שהוא בתוך הסעודה לקיבעיה קמא הדר", עכ"ל. והרי יין הוא כמו פת (עי' ביאור הלכה סי' קע"ח ס"ב ד"ה ואכל), וברכת היין שבירך במקום אחד, פוטרת אף את המים ששותה במקום אחר, דכוונתו עוד לחזור למקום סעודתו, וא"כ אף בשאלה דידן, י"ל כן שהיות שאלו הנוהגים כן, חוזרים לאכול כזית פת ולברך במקום הקידוש, אין זה נחשב לשינוי מקום, אף ללא ספיקת הביאור הלכה הנ"ל, ודו"ק.

וביותר פסק השו"ע הרב (סי' קע"ח ס"ד) "ואפילו הלך בתוך הסעודה לבית אחר, ואוכל ושותה שם דברים שאינם נטפלים לסעודה לענין ברכה ראשונה, והוצרך לברך עליהם בבית הראשון כמו יין ופירות, כיון שהם טפלים לענין ברכה אחרונה, ונפטרים בברכת המזון, על דעת הסעודה הראשונה הוא אוכל ושותה, ואין צריך לברך עליהם שם", עיי"ש.

יג]. ונסתפקתי, אם בסוף הסעודה בשבת ער"פ רוצים לברך במקום סעודתן דהשתא, ולא לחזור לברך במקום הקידוש והנטילה, אי שפיר עביד. דהנה השו"ע (קע"ח ס"ד) פסק כשי' הסמ"ק (סימן קנ"א) שאם אכל פת במקום אחד וחזר ואכל במקום אחר, מברך לאחריה במקום השני, וכן נוהגים הולכי דרכים, שאוכלים דרך הילוכם, ומברכים במקום שסיימו לאכול. אמנם להלן (סי' קפ"ז, ס"א) פסק השו"ע, דזה דווקא אם בשוגג עקר ממקומו בלא לברך, אך אם עשה זאת במזיד לכתחילה עליו לחזור למקומו הראשון ולברך שם. וכתב עלה המגן אברהם (שם סק"י) שלכתחילה אין לעקור ממקומו בלא ברכה. והוסיף (סק"י"א) שהולכי דרכים מותרים לעקור ממקומם תוך כדי אכילה גם לכתחילה, משום שלא קבעו מקום לאכילתם.

וא"כ, כשמקדש בשבת ערב פסח בחדר אחד, ואוכל פת, אי דינו כעוברי דרכים שלא קבעו מקום, ולכך שרי לו לעקור סעודתו למקום אחר, לא הוי מקום סעודה לגבי הקידוש, ואי הוי מקום סעודה לגבי הקידוש, והיינו שהוא קבע שם מקום, אז עקירתו היא במזיד, ואז חייב לחזור למקומו הראשון לברך ברכת המזון. ואמנם המשנה ברורה (שם סק"מ) כתב שלפי הפוסקים כרמ"א אין לכתחילה לעקור בלי שיברך במקומו הראשון, אך בדיעבד אם עקר מותר לאכול בלי ברכה במקום החדש. ואם דעתו לכך בשעת ברכתו הראשונה יכול מי שאוכל פת לעקור ממקומו אף לכתחילה. אך משמע דאז הוא כהולכי דרכים, דלא קבעו מקום סעודה, כיון דהיה דעתו לכך, וא"כ חזר וניער שאלתו גבי הקידוש שאינו במקום קביעות סעודה. ואולי היכא שהוא אנוס שאני, וכמו שחילק הגר"י ראטה שליט"א לעיל, ולא מחזור בדי', ולכאורה מהיות טוב ודאי צריך לחזור למקומו הראשון, ושם לברך ברכת המזון.